

njem Egiptu (glavno mesto Nechen) je fevdalnega izvora, medtem ko je po Pirennu kraljestvo Dolnjega Egipta nastalo pod vplivom tamkajšnjih trgovskih mest. V drugi fazi so vladarji Gornjega Egipta (prvi dve dinastiji sta iz Thinisa) združili obe državi v eno samo. V tretji fazi, za časa tretje dinastije (2778—2723), se monarhija centralizira. Za časa četrte in pete dinastije (v četrti fazi) vladavina postaja absolutna, medtem ko se v peti fazi (v času šeste dinastije) (2423—2263) osrednja oblast razkrajaja. Končno se v šesti fazi (proti koncu šeste dinastije) država fevdalizira.

V drugem obdobju, ki po avtorjevi delitvi sega od konca Stare države pa do konca 20. dinastije (1090), loči P. zopet šest razvojnih stopenj. Prvo označuje kot fevdalni razkroj in obsega prehodno dobo od Stare do Srednje države (od 7. do 10. dinastije). V drugi fazi (11. in 12. dinastija) se monarhija zopet utrdi na škodo fevdalnih elementov v nomah; v tem vidi Pirenne paralelo s prvima dinastijama Stare države. Ko vdor Hiksov ta razvoj za nekaj časa prekine, se v tretji fazi (1580—1339) monarhija za 18. dinastije centralizira. Z Amenofisom IV. se začenja po Pirennu četrta faza (1330—1225). Nastaja absolutna monarhija, ki vodi nekoliko tudi socialno politiko. Ta absolutizem se pa kmalu po Ramzesu II. začenja razkrajati. V naslednji fazi (1167—1090) vladarjeva moč še naprej slabi. Ko je Ramzes III. začasno še rešil obstoj države, se v šesti fazi (1167—1090) Egipt zopet fevdalizira.

Tretje obdobje zgodovine Egipta se razvija že mnogo bolj pod zunanjimi vplivi. Prvo fazo (1090—663, to je čas od 21.—25. dinastije) označuje P. kot razkroj fevdalizma; končno za nekaj let zagospodujejo (l. 671) Asirci nad Egiptom. V drugi fazi se za 26. dinastije (663—525) obnovi monarhija, ki uvede tudi nekaj socialnih reform. V to fazo uvršča P. tudi skoro 200 letno perzijsko gospostvo. Kot tretjo stopnjo absolutne monarhije šteje čas po Aleksandru Velikem, namreč dobo Ptolomejcev in 300 let rimskega gospostva. Kot četrto fazo pa označuje čas po veliki gospodarski krizi v Dioklecijanovem času.

Pirenne zaključuje svoje delo z osvojitvijo Egipta po Oktavijanu. Tudi ptolemejsko vladavino razmeroma kratko obdela (str. III, 372—407).

Velika odlika Pirennove Zgodovine civilizacije Starega Egipta so bogato uvrščene reprodukcije, delno v barvah. Dodaja jim pojasnila v pripombah. Posebno prednost daje tudi povezanost z viri, iz katerih izvaja avtor zlasti svoje pravnozgodovinske zaključke. Zdi se mi pa, da bi avtor iz skromnega gradiva želel pogosto izvajati kar preveč. Tako npr. trditve o faraonu Bokhorisu (720—715) kot zakonodajavcu so preveč optimistične.

J. Pirenne navaja k svojim izvajanjem tudi pripombe. V splošnem se mi zdi, da bo to po svojem obsegu monumentalno delo predvsem populariziralo zanimanje za kulturne pridobitve Starega Egipta.

V. Korošec

Wolf, Walter, Kulturgeschichte des Alten Ägypten (Kröners Taschenausgabe, Band 321) (zal. A. Kröner) Stuttgart 1962, mali 8°, VI + 532 str., 16 slik, 3 risbe v besedilu, zemljevid, časovna tabela.

O velikem zanimanju široke javnosti za Stari vzhod, posebno še za Stari Egipt, pričajo neprestano nove obdelave njegove zgodovine. Tak razveseljiv pojav je tudi ta knjižica v žepnem formatu, z zares bogato vsebino.

Pisatelja, ki je sedaj redni profesor za egiptologijo v Münstru, je Zgodovinski časopis že predstavil svojim bralcem kot avtorja »Svetá Egipčanov« (»Die Welt der Ägypter« v zbirki »Grosse Kulturen der Frühzeit«, Stuttgart 1954, 1962.

Že l. 1926 je obdelal v posebni knjigi oborožitev stare egiptovske vojske, l. 1957 pa »Egiptovsko umetnost« (»Die Kunst Ägyptens«).

O sedANJI knjigi avtor sam pravi (str. 449), da z njo ni nameraval oskrbeti »priročnika«, ki bi bralcu nudil vsa pojasnila, ampak je skušal »opisati zlasti tista življenjska področja«, kjer se »neposredno pojavlja posebnost in enkratnost egipčanskega mišljenja in jo moremo zajeti v državi in družbi, v gospodarstvu in pravu, verstvu in umetnosti, literaturi in znanosti«. Razvoj naštetih panog kulturnega življenja obravnava ločeno po obdobjih, na katere tradicionalno delijo zgodovino Egipta. Tako je knjiga pregledno razdeljena na devet poglavij.

V zanimivo pisanem uvodu (str. 1—15) seznanja bralca z razvojem moderne egiptologije. Kot njen rojstni datum mu šteje 27. september 1822, ko je bilo Francoski akademiji predloženo poročilo 31 letnega J. F. Champolliona o razvozljanju hieroglifske pisave. — V drugem poglavju (str. 16—22) sledi zemljepisni opis dežele. Pričenja se z Nilom, nato govori o puščavi, oazah (Faijûm), o naravnem rudninskem bogastvu ter o pomanjkanju kovin in lesa, o podnebjju in njegovem vplivu na nastanek političnih skupnosti, obenem pa tudi na trezno-veseli značaj starih Egipčanov, na njihov čut za barve in obliko.

V naslednjih sedmih obdobjih skuša avtor zajeti vsa dosedanja kulturno-zgodovinska dognanja o Starem Egiptu.

V predzgodovinskem poglavju (str. 23—48) vodi bralca od paleolitika preko neolitika do halkolitika. Nato se ustavlja ob tolmačenju arheoloških najdb; ob njih si skuša napraviti sliko o verskem mišljenju v tej dobi (42 ss.). — Pri tem izreka svoje dvome o marsičem, kar se je zdelo že dokončno dognano. Tako dvomi o časovnem zaporedju med kulturama Badari in Nakâda (Negâde I), zlasti ker ni med obema nobenih prehodnih oblik. Tudi glede druge negadske kulture ugovarja splošnemu mnenju, da bi bila nastala v Dolnjem Egiptu in bi se bila razširila po reki navzgor.

Nadaljnjih šest poglavij obravnava: zgodnjo dobo prvih dveh (tinitjskih) dinastij (str. 49—105); staro državo (dobo piramid) (str. 106—192); prvo vmesno obdobje (str. 193—221), srednjo (str. 222—280) in novo državo (str. 281—411) ter pozno dobo (str. 412—448).

V vsakem poglavju pričinja W. najprej s preglednim očrtom zgodovine tistega obdobja. Nato sledje tiste kulturne panoge, ki je o njih za tisto dobo kaj znanega.

Predaleč bi zašel, ako naj bi samo skušal naštevati posamezne podrobnosti. Omejiti se je treba na nekaj kratkih pripomb.

Pri razpravljanju o zgodnji dobi govori o uvedbi koledarja in o njegovem pomenu za kronologijo (str. 93 ss.), o iznajdbi pisave (str. 85 ss.), o umetnosti (str. 75 ss.) in o morebitnih vplivih mezopotamske (sumerske) kulture na egiptovsko (str. 99 ss.). Glede koledarja se W. nagiba k mnenju, da so ga Egipčani uvedli najbrž že v zgodnji stari dobi (str. 96 s.).

Spričo obravnavanja posameznih panog kulturne zgodovine, ločeno po obdobjih, se bralec sicer pouči o delnem razvoju v ustreznih razdobjih, vendar pa se pri tem zabriše celotni razvoj v teku celotne egipčanske zgodovine. Splošni zgodovinski pregled je izčrpen in jaseN. Med drugim je podrobno obdelano slovstvo, prav tako umetnost. Pravni zgodovinar se sicer ne more pritoževati, da bi bilo pravo premalo upošteevano, vendar res jasne slike ni lahko podati. Glede postavljenega prava namreč ni v Egiptu ohranjena (razen nekaj Haremhabovih kazenskih predpisov) nobena zakonska zbirka, bogato listinsko gradivo pa je močno nepregledno in zlasti zaradi jezikovnih težav le malo raziskano. W. uvršča poseben odstavek z naslovom »uprava in pravo«

šele za državo srednjega obdobja (str. 244—256) in ga nadaljuje za Novo državo (str. 349—358) ter za poznejšo dobo (str. 426—430). Tu poroča o vsebini različnih ohranjenih listin in skuša izluščiti v njih uporabljena pravna pravila. Pred tem odstavkom pa obravnava pravni in družbeni položaj vladarja, pojmovanje države in družbe (str. 238 ss., 313 ss., 420 ss.) ter gospodarstvo (328 ss.). Posrečeno je določil posebno poglavje za odnose z ostalim svetom (Umwelt). V Stari državi gre predvsem za ekspanzijo proti Gornji Nubiji (do drugega Nilovega katarakta) in za trgovske stike z deželo Punt (Somalijo) in z mestom Byblosom v Siriji (str. 134—144). V srednji dobi se k tem stikom pridružijo stiki s Palestino in Kreto (str. 252—256). V Novi državi (str. 359—367) pa Egipt zajame težnja po svetovnem gospostvu: na jugu se za pol tisočletja pomaknejo meje v Nubijo do četrtega Nilovega katarakta, na severovozdu pa preko Palestine v Sirijo do Kargamiša ob Evfratu, od koder se pod hetitskim pritiskom umikajo do Pasje reke (Nahr el Kelb), ob preseljevanju »pomorskih narodov« (ok. 1200) pa do naravnih mej Egipta. Pomen zvez s Sirijo ni, po Wolfovem mnenju, le gospodarski (cedrov les z Libanona), ampak je velik tudi na področju verstva in glasbe. Tudi Kreta, katere minojska kultura je dosegla svoj vrhunec za časa 18. egiptovske dinastije, je s svojim slikarstvom močno vplivala na Egipt. — V tej zvezi bi bilo omeniti pomen amarnske diplomatske korespondence, ki jo pisatelj pri splošnem zgodovinskem pregledu preveč na kratko odpravlja, v tem posebnem odstavku o zunanjih stikih pa le kratko upošteva.

Knjiga vsebuje časovni pregled egiptovske zgodovine (str. 452—455), obširen seznam literature razvrščen po obdobjih in po kulturnih panogah (str. 456 do 511), seznam kratic (511 s.), pojasnil k slikam (str. 513—516) in podroben imenski in stvarni seznam (str. 517—532).

Nova avtorjeva obdelava kulturne zgodovine Starega Egipta bralca posrečeno seznanja z razvojem egiptovske kulture in z njenim notranjim bogastvom. Nudi mu mnogo več, kakor bi morda pričakoval po njeni skromni žepni obliki. Ali bi ne bilo morda mogoče misliti na slovenski prevod?

V. Korošec

Simon, Dieter, Studien zur Praxis der Stipulationsklausel (Münchener Beiträge zur Papyrusforschung und antiken Rechtsgeschichte, 48. Heft) (C. H. Beck) München 1964, 8°, XIII + 122 strani.

Kakor znano je bila po rimskem pravu stipulacija najbolj preprosta oblika za ustanavljanje iztožljivih obveznosti. Sklenjena je bila takó, da je upnik vprašal dolžnika, ali mu obljubi določeno dajatev ali storitev in dolžnik mu je na to ustrezno odgovoril. (Npr. Centum dari spondes? Spondeo. — Dabis? Dabo. — Facies? Faciam.) Ko je l. 212. cesar Karakala razširil veljavnost rimskega prava na vso državo (constitutio Antonina), so v provincah posebno radi prevzeli rimsko stipulacijo. Že l. 1891 je Lud. Mitteis, ki je prvi začel proučevati grške egiptovske papire, v svojem temeljnem delu »Reichsrecht und Volksrecht in den östlichen Provinzen des römischen Kaiserreiches« (1891, str. 485 s.) ugotovil, da se v mnogih pravnih dokumentih pojavlja stipulacijska klavzula (prim. tudi njegove Grundzüge... der Papyruskunde, Leipzig 1912, str. 76). Sklenitvi pravnega posla sledi namreč dostavek: »(bil sem) vprašan (in) sem odgovoril«. To bi prvi hip kazalo na to, da sta stranki hoteli sklenjeni posel